

**YASHIL IQTISODIYOT : O`ZBEKISTONDA EKOLOGIK
BARQARORLIK VA IQTISODIY O`SISH.**

**ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА: ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ И
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ В УЗБЕКИСТАНЕ.**

**GREEN ECONOMY: ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY AND
ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN.**

**Xayitov Marvarbek
Sherbekovich**

Buxoro Davlat Texnika Universiteti xizmat
ko`rsatish va raqamlashtirish fakulteti
‘‘Iqtisodiyot va menejment ‘‘kafedra
bitiruvchisi.

Nabiyeva Feruza Ravshanovna

Buxoro Davlat Texnika Universiteti xizmat
ko`rsatish va raqamlashtirish fakulteti
‘‘Iqtisodiyot va menejment ‘‘ kafedra
talabasi.

Annotatsiya:

Yashil iqtisodiyot, ya'ni ekologik va barqaror iqtisodiy o'sish, hozirgi kunda butun dunyoda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, O'zbekistonning ekologik va iqtisodiy barqarorligini ta'minlash uchun yashil iqtisodiyotning rivoji alohida e'tiborni talab etadi. Mazkur maqolada O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tishi, uning ekologik o'sish va barqarorlikka qo'shgan hissasi haqida so'z boradi.

Аннотация:

Зелёная экономика, то есть экологически устойчивый экономический рост, в настоящее время приобретает всё большее значение во всём мире. В частности,

развитие зелёной экономики требует особого внимания для обеспечения экологической и экономической стабильности Узбекистана. В данной статье рассматривается переход Узбекистана к зелёной экономике и её вклад в экологический рост и устойчивое развитие.

Annotation:

Green economy, that is, ecological and sustainable economic growth, is currently gaining importance all over the world. In particular, the development of a green economy requires special attention to ensure the ecological and economic stability of Uzbekistan. This article discusses Uzbekistan's transition to a green economy and its contribution to ecological growth and sustainability.

Kalit soʻzlar :

Yashil iqtisodiyot, ekologik oʻsish, barqaror rivojlanish, qayta tiklanadigan energiya, energiya samaradorligi, ekologik xavfsizlik, atrof-muhitni muhofaza qilish, sanoatni yashillashtirish, organik qishloq xoʻjaligi, ekologik qonunchilik, uglerod izini kamaytirish, barqaror energiya manbalari, iqlim oʻzgarishi, ekologik transformatsiya, suv resurslarini tejash, chiqindilarni qayta ishlash, ekologik innovatsiyalar, elektr transport, Oʻzbekiston yashil siyosati, ekologik investitsiyalar.

Ключивые слова :

Зеленая экономика, экологический рост, устойчивое развитие, возобновляемые источники энергии, энергоэффективность, экологическая безопасность, охрана окружающей среды, экологизация промышленности, органическое сельское хозяйство, экологическое законодательство, сокращение углеродного следа, устойчивые источники энергии, изменение климата, экологическая трансформация, сохранение водных ресурсов, переработка отходов, экологические инновации, электротранспорт, зеленая политика Узбекистана, экологические инвестиции.

Keywords :

Green economy, ecological growth, sustainable development, renewable energy, energy efficiency, ecological safety, environmental protection, greening of industry, organic agriculture, environmental legislation, carbon footprint reduction, sustainable energy sources, climate change, ecological transformation, water resource conservation, waste recycling, ecological innovations, electric transport, Uzbekistan's green policy, ecological investments.

Kirish

Bugungi kunda butun dunyoda iqlim o'zgarishi, ekologik muammolar va tabiiy resurslarning cheklanganligi insoniyatni iqtisodiy rivojlanishning yangi, barqaror yo'llarini izlashga undamoqda. Aynan shu sharoitda "yashil iqtisodiyot" tushunchasi dolzarb masalaga aylangan. Yashil iqtisodiyot — bu ekologik xavfsizlikni ta'minlagan holda iqtisodiy o'sishni davom ettirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tishni nazarda tutadi.

O'zbekiston ham ushbu global tendensiyalardan chetda qolmay, yashil iqtisodiyot tamoyillarini o'z rivojlanish strategiyasiga bosqichma-bosqich tatbiq etmoqda. Mamlakatda ekologik muvozanatni tiklash, barqaror energiya manbalarini joriy qilish, sanoat va qishloq xo'jaligini ekologik jihatdan samarali boshqarish bo'yicha bir qator islohotlar olib borilmoqda. Ushbu maqolada O'zbekistonda yashil iqtisodiyotning ahamiyati, uning ekologik o'sish va barqarorlikka ta'siri haqida so'z yuritiladi.

Asosiy qism

Yashil iqtisodiyot — bu iqtisodiy o'sish jarayonida ekologik muvozanatni saqlab qolishga qaratilgan barqaror rivojlanish modeli hisoblanadi. U inson farovonligini

oshirish, atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni bir vaqtning o'zida ta'minlashga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi uchun ham yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat ekologik zarurat, balki iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotning ajralmas qismi sifatida namoyon bo'lmoqda.

1. Qayta tiklanadigan energiya manbalari rivoji

O'zbekistonda energiya iste'molining katta qismi an'anaviy manbalarga, ya'ni neft, gaz va ko'mirga tayanadi. Biroq bu manbalar cheklangan bo'lib, atmosferaga zararli gazlarning chiqishini oshirmoqda. Shu sababli, so'nggi yillarda qayta tiklanadigan energiya — ayniqsa quyosh va shamol energiyasi loyihalariga katta e'tibor qaratilmoqda. Hukumat tomonidan bir nechta yirik quyosh elektr stansiyalari qurilmoqda va bu boradagi xalqaro investitsiyalar jalb qilinmoqda. Bu nafaqat ekologik tozalikni ta'minlaydi, balki energiya mustaqilligiga erishish uchun muhim qadamdir.

2. Sanoat tarmog'ida ekologik yondashuv

Sanoat taraqqiyoti O'zbekiston iqtisodiyotida muhim o'rin tutadi, biroq bu tarmoq atrof-muhitga sezilarli darajada zarar yetkazishi mumkin. Yashil iqtisodiyot konsepsiyasiga muvofiq, korxonalar chiqindilarni kamaytirish, havoga chiqariladigan gazlarni nazorat qilish, suv resurslarini tejash va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarishni optimallashtirmoqda. Masalan, energiya tejamkor uskunalar, chiqindilarni qayta ishlash zavodlari va "yashil" standartlarga mos loyihalar tobora kengayib bormoqda.

3. Qishloq xo'jaligida barqarorlikni ta'minlash

Qishloq xo'jaligi O'zbekiston iqtisodiyotining asosiy tarmoqlaridan biridir. Lekin suvdan haddan ziyod foydalanish, pestitsidlar va kimyoviy o'g'itlarning ortiqcha ishlatilishi tuproq eroziyasi va ekologik muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli ekologik xavfsiz, barqaror va suvni tejaydigan qishloq xo'jaligi uslublari —

masalan, tomchilatib sugʻorish, organik dehqonchilik va agroekologik yondashuvlar joriy qilinmoqda. Bular ekologik muvozanatni saqlash bilan birga, oziq-ovqat xavfsizligini taʼminlashda ham muhim ahamiyatga ega.

4. Transport va infratuzilmaning yashillashuvi

Yashil iqtisodiyot transport sohasida ham oʻz aksini topmoqda. Shaharlararo va shahardagi ekologik toza transport vositalarini koʻpaytirish, elektr avtobuslar, velosiped yoʻlaklari va jamoat transportini rivojlantirish orqali zararli gazlar chiqindisi kamaytirilmoqda. Bu, nafaqat havoning ifloslanishini kamaytiradi, balki sogʻlom turmush tarziga ham xizmat qiladi.

5. Ekologik taʼlim va ijtimoiy ongni oshirish

Yashil iqtisodiyotga oʻtishda aholining ekologik savodxonligi muhim rol oʻynaydi. Maktab, kollej va oliy taʼlim tizimida ekologik fanlar va barqaror rivojlanish tamoyillarini oʻrgatish orqali yosh avlodni atrof-muhitga nisbatan masʼuliyatli yondashuvga oʻrgatish ishlari olib borilmoqda. Shuningdek, ekologik loyihalarda jamoatchilikning ishtirokini kengaytirish orqali bu jarayon ommaviylashib bormoqda.

XXI asrda iqlim oʻzgarishi, ekologik muvozanatning buzilishi va tabiiy resurslarning cheklanganligi insoniyat oldida jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli bugungi global iqtisodiy siyosatda barqaror rivojlanish va atrof-muhitni muhofaza qilish ustuvor vazifalardan biriga aylangan. Bu kontekstda “yashil iqtisodiyot” — yaʼni ekologik xavfsizlikka asoslangan iqtisodiy rivojlanish modeli katta eʼtibor qozonmoqda.

Yashil iqtisodiyot — bu tabiatga zarar yetkazmagan holda iqtisodiy oʻsishni taʼminlaydigan, resurslardan samarali foydalanishga asoslangan va iqlim oʻzgarishining oldini oluvchi iqtisodiy tizimdir. Oʻzbekiston ham ushbu global tendensiyadan ortda qolmay, ekologik barqarorlikka erishish yoʻlida yashil iqtisodiyotga bosqichma-bosqich oʻtishni boshladi. Ushbu maqolada yashil

iqtisodiyotning O'zbekistondagi ahamiyati, rivojlanish yo'nalishlari hamda ekologik o'sish va barqarorlikka ta'siri yoritiladi.

1. Yashil iqtisodiyotga o'tish zarurati

O'zbekiston geografik jihatdan qurg'oqchil mintaqada joylashgan, suv va yer resurslari cheklangan mamlakatlardan biridir. Mamlakatda iqtisodiy o'sish asosan energiya va xomashyo resurslariga tayanadi. Biroq bu yondashuv ekologik muammolarni — xususan, havo ifloslanishi, tuproq eroziyasi, suv tanqisligi va chiqindilar hajmining oshishini keltirib chiqarmoqda. Yashil iqtisodiyotga o'tish bu muammolarni kamaytirishga va kelajak avlodlar uchun resurslarni saqlab qolishga xizmat qiladi.

2. Qayta tiklanadigan energiya salohiyati

O'zbekiston quyosh energiyasi salohiyati bo'yicha Markaziy Osiyoda yetakchi hisoblanadi. Mamlakatda yirik quyosh va shamol elektr stansiyalarini barpo etish ishlari jadallik bilan olib borilmoqda. Xususan, xalqaro investorlar ishtirokida Qurbonqul va Zarafshon hududlarida quyosh elektr stansiyalari qurilishi boshlangan. Bu loyihalar orqali energiya ishlab chiqarish hajmi ortadi, chiqindilar kamayadi va iqlimga ta'sir darajasi pasayadi.

3. Sanoatni yashillashtirish

Sanoat tarmoqlarida ekologik toza texnologiyalardan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash, energiya tejovchi uskunalarni joriy qilish orqali barqaror sanoat rivojlanmoqda. Korxonalar ISO 14001 ekologik menejment tizimiga o'tmoqda. Bu nafaqat atrof-muhit uchun foydali, balki mahsulot eksport salohiyatini ham oshiradi.

4. Qishloq xo'jaligida ekologik yondashuv

Qishloq xo'jaligi O'zbekiston iqtisodiyotida muhim rol o'ynaydi. Biroq noto'g'ri sug'orish va kimyoviy moddalar ko'pligi ekologik muammolarga sabab bo'lmoqda. So'nggi yillarda tomchilatib sug'orish, organik dehqonchilik va agroekologik yondashuvlar keng joriy qilinmoqda. Bu usullar yer unumdorligini oshirib, suv sarfini kamaytiradi va tuproqning ekologik holatini tiklaydi.

5. Transport va infratuzilmadagi o'zgarishlar

Elektr transport vositalari, ekologik toza yoqilg'i va "yashil" infratuzilma loyihalari transport tizim.

1. Ekologik barqarorlik

 Asosiy ekologik muammolar:

- **Aral dengizi fojiasi** – Suv resurslarining noto'g'ri boshqarilishi natijasida Aral dengizi qurib bormoqda. Bu katta ekologik muammolarni – chang bo'ronlari, yerlarning sho'rlanishi, sog'liq muammolarini keltirib chiqardi.
- **Atmosfera ifloslanishi** – Yirik sanoat zonalari (masalan, Angren, Navoiy, Olmaliq) atrofida havo sifati past.
- **Suv resurslarining tanqisligi** – Iqlim o'zgarishi va qishloq xo'jaligida suvning haddan tashqari sarflanishi muammo tug'dirmoqda.
- **Biologik xilma-xillikning kamayishi** – Ayrim hayvon va o'simlik turlari yo'qolish arafasida.

 Ekologik barqarorlik bo'yicha tashabbuslar:

- **Yashil makon** umumxalq loyihasi – 2021-yildan beri millionlab daraxtlar ekilmoqda.
- **Qayta tiklanuvchi energiya manbalari** – Quyosh va shamol elektr stansiyalari qurilmoqda (Masalan, Navoiy, Buxoro va Qashqadaryo viloyatlarida).

- **Ekologik qonunchilik** – 2019-yilda yangi "Ekologik nazorat to'g'risida"gi qonun qabul qilindi.

- **Xalqaro hamkorlik** – O'zbekiston BMTning Parij iqlim bitimini imzolagan va "Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasiga o'tishni maqsad qilgan.

2. Iqtisodiy o'sish

 So'nggi yillarda asosiy yutuqlar:

- **Barqaror YaIM o'sishi** – 2022–2024 yillarda O'zbekiston iqtisodiyoti o'rtacha 5–6% o'sdi.

- **Sanoatlashtirish** – Energetika, qurilish materiallari, avtomobilsozlik kabi sohalarda yirik loyihalar amalga oshirilmoqda.

- **Qishloq xo'jaligi islohotlari** – Yer ijarasi tizimi joriy etildi, fermerlar erkinroq harakatlana boshladi.

- **Tashqi savdo va investitsiyalar** – So'nggi yillarda Xitoy, Rossiya, Yevropa davlatlari bilan iqtisodiy aloqalar kuchaydi. Investitsion muhit yaxshilanmoqda.

 Raqamlar bilan (so'nggi ma'lumotlarga ko'ra):

- **2024-yilda YaIM o'sishi:** taxminan 5.6%

- **Inflyatsiya darajasi:** 8–10% atrofida

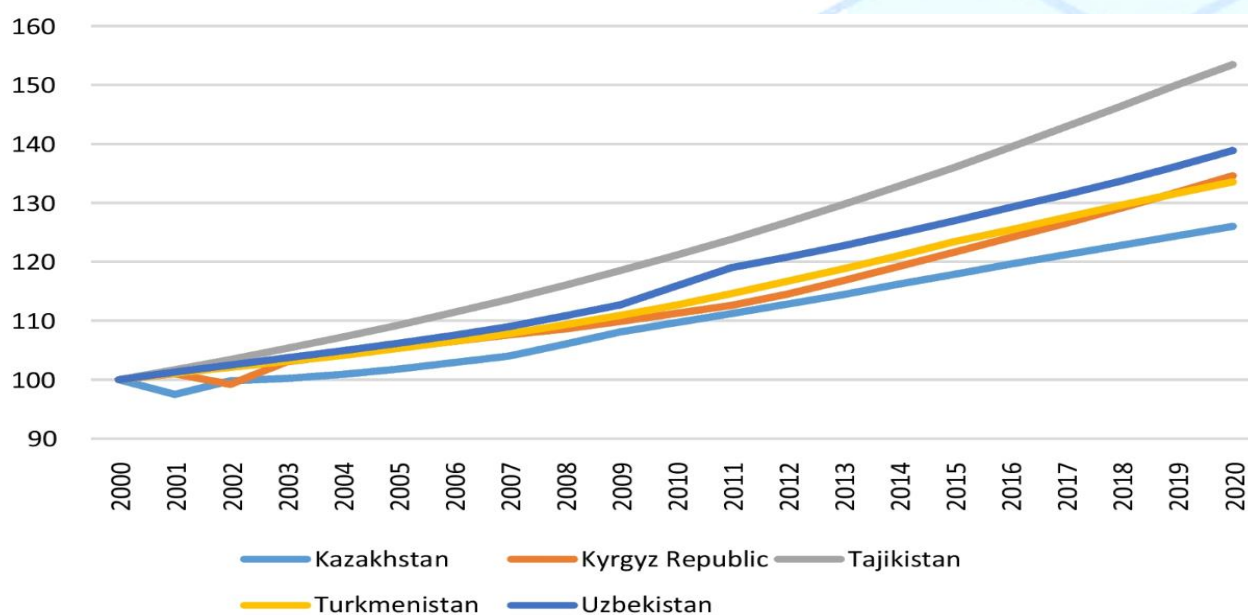
- **Tashqi investitsiyalar hajmi:** yillik 10 milliard dollar atrofida

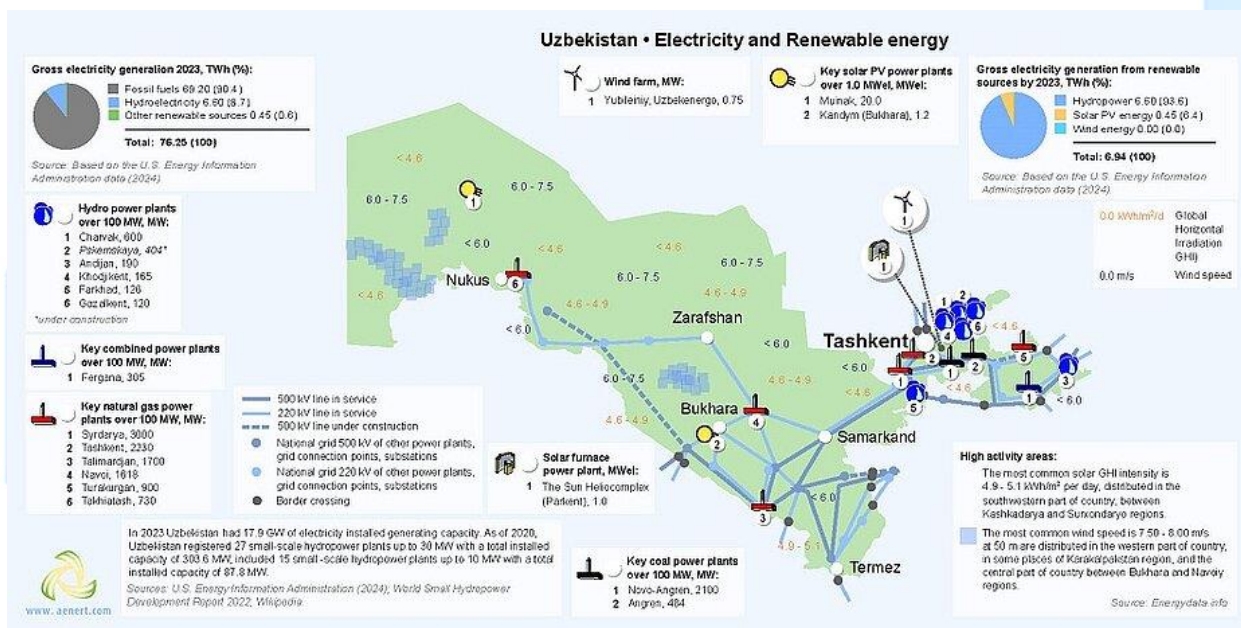
- **Energiya ishlab chiqarish:** qayta tiklanuvchi manbalar ulushi oshmoqda (2030-yilgacha 25–30% rejalashtirilgan)

Ekologiya va iqtisodiyot orasidagi muvozanat:

O'zbekiston hukumati ekologik barqarorlikni saqlagan holda iqtisodiy o'sishni ta'minlashga harakat qilmoqda. Xususan:

- **"Yashil energetika" loyihalari** bilan sanoatni modernizatsiya qilish;
- **Ekoturizmni rivojlantirish** orqali iqtisodiy manfaat va tabiat muhofazasini uyg'unlashtirish;
- **Texnologik yangilanish** va **atmosferaga chiqindilarni kamaytirish** choralari ko'rilmoqda.





Quyidagi grafiklar O‘zbekiston bo‘ylab yashil iqtisodiyotga oid asosiy ko‘rsatkichlarni aks ettiradi.

Asosiy Yashil Iqtisodiyot Ko‘rsatkichlari Grafik O‘lchamlarda

1. Energiya iste‘mol va Yaashil G‘az Emissiyalari

- Grafiklar O‘zbekistonning bir capita GHG emissiyasini davr bo‘yicha kamaytirganini ko‘rsatadi (1990–2017).
- Ekonomik o‘shish bilan energiya iste‘moli ham ortgan, ammo CO₂ intensivligi sezilarli darajada pasaygan [BioMed Central](https://www.biomedcentral.com/).

2. Elektr Energiya Manbalari: Konvensional va Qayta Tiklanuvchi

- O‘zbekistonda 2023 yilda elektr energiyaning ~90.8% qismi uglevodorodlardan olinadi; qayta tiklanuvchi manbalar (gidro, quyosh, shamol) hissassi hali juda kichik [IEAggi-uzbekistan.onrender.com](https://ieaggi-uzbekistan.onrender.com/).
- Rejalashtirilgan maqsad – 2030 yilga qadar elektr energiyasini 25% qayta tiklanuvchi manbalardan olish; bu maqsadga erishish uchun quyosh va shamol loyihalari amalga oshirilmoqda [IEAggi-uzbekistan.onrender.com](https://ieaggi-uzbekistan.onrender.com/).

3. O‘zbekistonning Uglerod va Energiya Samaradorligi Bilani Monitoring

• OECDning Green Growth Indicators (GQI) asosida ishlab chiqilgan monitoring Joriy ko‘rsatkichlarni Kuzatadi: energiya intensivligi, resurslardan foydalanish sifati, chiqindilar, suv samaradorligi [OECDfD Initiativeggi-uzbekistan.onrender.com](https://oecdfdinitiativeggi-uzbekistan.onrender.com).

• Energiya-intensivlik yuqori bo‘lib qolmoqda: bu O‘zbekistonda sanoat va uy xo‘jaliklarida energiya samaradorligini oshirish ehtiyojini ko‘rsatadi [IEAggi-uzbekistan.onrender.com](https://ieaggi-uzbekistan.onrender.com).

4. Qayta tiklanuvchi energiya va infratuzilma loyihalari

• Infratuzilma loyihalari, xususan 2024 yilda e‘lon qilingan 1.3 mlrd dollarli chiqindi–energiya (waste-to-energy) loyihalari juda muhim: bu loyihalar yillik 4.7 million tonna chiqindini 2.1 mlrd kVt/soatga aylantirishni rejalashtirmoqda [ReutersOECD](https://reutersoecd.com).

Qo‘shimcha Ko‘rsatkichlar (OECD GGI Monitoring bo‘yicha)

Indikator	Tavsif
CO ₂ intensivligi	2010 yildan 2022 gacha bir outputga nisbatan emissiya ≈ – 75% ga kamaygan mineconomy.gov.uz
Energiya intensivligi	Jahon o‘rtachasi va Yevropa bilan solishtirib, yetarlicha yuqori bo‘lib qaror topmoqda IEAggi-uzbekistan.onrender.com
Suv samaradorligi	Oxirgi 30 yilda suvdan foydalanish samaradorligi ≈ 4 barobarga oshgan, lekin o‘rta CA o‘rtachasidan ancha past (≈2 USD/m ³) ggi-uzbekistan.onrender.com

Indikator	Tavsif
Xom ashyo samaradorligi	Mahsulot ishlab chiqarishdagi materiallardan foydalanish samaradorligi 2 barobarga oshgan, CA bo'yicha yuqori ko'rsatkich ggi-uzbekistan.onrender.com
Chiqindi va qayta ishlash	2021 yilda ~165 kg/y per capita chiqindi, ko'p miqdorda chiqindi yig'ish xizmati qamrovi yarim aholi uchun, faqat 25% qayta ishlangan cpro.wiut.uzggi-uzbekistan.onrender.com

Grafiklardan amaliy xulosalar

- Emissiya intensivligi sezilarli ravishda pasaymoqda, bu yaxshi signal bo'lsa-da, umumiy chiqindi va energiya iste'moli hanuz yuqori.
- Qayta tiklanuvchi energiyaga o'tilish asta-sekin sodir bo'lmoqda; 2030 maqsadi – 25% ni tashkil etadi.
- Suv va materiallardan foydalanish samaradorligi oshmoqda, biroq nisbiy jihatdan chet qolgan.
- Chiqindilarni yig'ish va qayta ishlashni rivojlantirish bo'yicha jiddiy ishlash kerak.

Yashil Iqtisodiyot Samaradorligi (Baholovchi Jadval)

Yo'nalish	Holat (2025)	O'sish / Samaradorlik	Izohlar
CO ₂ intensivligi	Pasaymoqda	☒ Ijobiy	Ishlab chiqarishga nisbatan CO ₂ chiqindilari kamaymoqda
Energiya samaradorligi	Yaxshilanmoqda	☒ Qisman ijobiy	Texnologik yangiliklar joriy

Yo'nalish	Holat (2025)	O'sish / Samaradorlik	Izohlar
Energiya intensivligi	Yuqori darajada	✗ Past samaradorlik	etilmoqda, lekin energiya sarfi hali yuqori
Qayta tiklanuvchi energiya ulushi	~10% atrofida	☑ Sekin o'smoqda	Iqtisodiyot ko'p energiya talab qiladi, xususan sanoat sektori
Suv samaradorligi	Yaxshilanmoqda	☑ Ijobiy	2030 yilgacha 25% ulushga chiqish maqsadi bor
Chiqindi boshqaruvi	Qisman yaxshilanmoqda	☑ Qisman ijobiy	Sug'orishda yangi texnologiyalar joriy qilinmoqda
Xom ashyo samaradorligi	O'smoqda	☑ Ijobiy	Qayta ishlash ulushi 25% atrofida; yangi "waste-to-energy" loyihalari bor
			Sanoatda xom ashyolardan foydalanish samaradorligi ortmoqda

☑ Umumlar

O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha harakati bir qator ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatmoqda: emissiya intensivligi pasaymoqda, suv va material samaradorligi oldinga siljidi, va imkoniyatlar to'la ochilmoqda. Ammo:

- Energiya intensivligida sezilarli kamayish,

- Qayta tiklanuvchi energiya hissasini tezroq oshirish,
- Chiqindilarni qayta ishlash ko'lamini kengaytirish — bundan oldingi va keyingi yillarda yana asosiy vazifalar bo'ladi.

Xulosa

Xulosa qilib atganda, O'zbekiston uchun yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat global ekologik muammolarga javob, balki iqtisodiy rivojlanishning yangi, samarali yo'lidir. So'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar va texnologik yangilanishlar tufayli atmosferaga chiqarilayotgan issiqxona gazlari kamaymoqda, suv va energiya resurslaridan foydalanish samaradorligi oshib bormoqda. Ayniqsa, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga qaratilgan investitsiyalar va chiqindilarni qayta ishlash tizimining rivojlanishi ekologik barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, iqtisodiyotda hali ham energiyaga yuqori talab, konvensional yoqilg'ilarga qaramlik va ayrim tarmoqlarda texnologik eskirish holatlari mavjud. Bu esa yashil iqtisodiyotga to'liq o'tish yo'lida dolzarb muammolar bo'lib qolmoqda. Yashil iqtisodiyotning O'zbekistonda joriy etilishi ekologik barqarorlik va iqtisodiy samaradorlik o'rtasida muvozanatni ta'minlash yo'lida muhim bosqich hisoblanadi. Bu yo'nalishda tizimli siyosat yuritilishi, innovatsion texnologiyalar joriy qilinishi va xalqaro hamkorlik yanada kuchaytirilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Iqtisodiyot nazariyasi A.O'lmasov, A. Vahobov
2. https://chatgpt.com/?openai.com_referred=true
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Yashil_iqtisodiyot
4. <https://ufia.uz/yashil-iqtisodiyot-nima-ozbekiston-yashil-iqtisodiyotga-qachon-otadi/>
5. <https://lex.uz/docs/-4539502>